

**ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ
ΥΠΟΥΡΓΟΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΩΝ
ΝΟΜΙΚΟ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟ ΤΟΥ ΚΡΑΤΟΥΣ**

Αριθμός Γνωμοδότησης 165 /2021

**ΤΟ ΝΟΜΙΚΟ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟ ΤΟΥ ΚΡΑΤΟΥΣ
(Τμήμα Β')**

Συνεδρίαση της 9^{ης} Νοεμβρίου 2021

Σύνθεση:

Πρόεδρος: Αικατερίνη Γρηγορίου, Αντιπρόεδρος ΝΣΚ.

Μέλη: Θεόδωρος Ψυχογιός, Αντιπρόεδρος ΝΣΚ, Ευφροσύνη Μπερνικόλα, Αφροδίτη Κουτούκη, Αλέξανδρος Ροϊλός, Αγγελική Καστανά, Ελένη Πασαμιχάλη, Ιουλία Σφυρή και Ιωάννη Αλεξανδράκη, Νομικοί Σύμβουλοι του Κράτους.

Εισηγητής : Χρήστος Κοραντζάνης, Πάρεδρος Ν.Σ.Κ. (γνώμη χωρίς ψήφο)

Αριθμός Ερωτήματος: Το υπ' αριθμ. πρωτ. ΔΕΑΦ Β1013939 ΕΞ 2021 έγγραφο της Διεύθυνσης Εφαρμογής Άμεσης Φορολογίας / Γενική Δ/ση Φορολογικής Διοίκησης της Ανεξάρτητης Αρχής Δημοσίων Εσόδων (ΑΑΔΕ).

Περίληψη ερωτήματος: Ερωτάται εάν οι διατάξεις της παραγράφου 6 του άρθρου 64 του ν.4172/2013 (Κ.Φ.Ε.) καταλαμβάνουν το εισόδημα που αποκτούν τα πιστωτικά ιδρύματα από τόκους ομολογιακών δανείων που έχουν εκδοθεί από ανώνυμες εταιρείες, σύμφωνα με τις διατάξεις του άρθρου 59 του ν. 4548/2018.

Επί του ανωτέρω ερωτήματος, το Νομικό Συμβούλιο του Κράτους (Β' Τμήμα) γνωμοδότησε ως ακολούθως:

Ιστορικό

1. Με το ανωτέρω έγγραφο της ερωτώσας Υπηρεσίας εκφράζεται ο προβληματισμός της αναφορικά με την ορθή ερμηνεία της διάταξης του άρθρου 64 παρ. 6 του ν. 4172/2013, σχετικά με την εφαρμογή της ή μη και επί πληρωμών τόκων εταιρικών

ομολόγων του άρθρου 59 του ν. 4548/2018, οι οποίοι αποτελούν εισόδημα για πιστωτικά ιδρύματα.

2. Αφορμή για τον προβληματισμό αυτό αποτέλεσε η από 20-10-20 επιστολή της Ελληνικής Ένωσης Τραπεζών, με την οποία η Ένωση θέτει υπ' όψη του κ. Διοικητή της Α.Α.Δ.Ε. « το ζήτημα της παρακράτησης φόρου στα ομολογιακά δάνεια που εκδίδονταν με τον Ν. 3156/2003 και τώρα πλέον με τον Ν. 4548/2018, σε συνδυασμό με το άρθρο 14 Ν. 3156/2003 όταν δανειστής (ομολογιούχος δανειστής) είναι πιστωτικό ίδρυμα» και προβάλλεται η θέση ότι « (...) η υποχρέωση παρακράτησης στους τόκους των ομολογιακών δανείων που έχουν καλυφθεί από πιστωτικό ίδρυμα δεν ανταποκρίνεται στην οικονομική και συναλλακτική πραγματικότητα και για αυτό πρέπει να καταργηθεί». Διατυπώνεται δε με την ανωτέρω επιστολή η άποψη ότι από πλευράς του θετού δικαίου κάτι τέτοιο προκύπτει ευθέως από το υφιστάμενο νομοθετικό πλαίσιο, με παράθεση επιχειρημάτων που εδράζονται στη δανειακή φύση του ομολογιακού δανείου.

3. Με την ΠΟΛ.1042/2015 εγκύκλιο της Γενικής Γραμματέως Δημοσίων Εσόδων είχε διευκρινιστεί, υπό το καθεστώς του προϊσχύσαντος άρθρου 1 του ν. 3156/2003 περί εταιρικών ομολόγων, ότι, κατ' εφαρμογή της ανωτέρω διάταξης του άρθρου 64 παρ. 6 του ν. 4172/2013, στα εισοδήματα που αποκτούν τα πιστωτικά ιδρύματα, ανεξάρτητα αν έχουν τη φορολογική τους κατοικία στην Ελλάδα ή στην αλλοδαπή, από τόκους δανείων που έχουν χορηγήσει στα πλαίσια της επιχειρηματικής τους δραστηριότητας, συμπεριλαμβανομένων των τόκων υπερημερίας, των τόκων διατραπεζικών καταθέσεων και των τόκων από τη χορήγηση πιστώσεων, δεν ενεργείται παρακράτηση φόρου. Τα αναφερόμενα πιο πάνω δεν καταλαμβάνουν το εισόδημα που αποκτούν τα πιστωτικά ιδρύματα από τόκους ομολογιακών δανείων (Ελληνικού Δημοσίου και εταιρικών), στα οποία ενεργείται σε κάθε περίπτωση παρακράτηση φόρου με συντελεστή 15%.

Νομοθετικό πλαίσιο.

4. Στις διατάξεις των άρθρων 37 παρ.1 και 5, 61, 62, 64 παρ.1, 6 και 9 του ν. 4172/2013 (Α' 167) «Κώδικας Φορολογίας Εισοδήματος» (Κ.Φ.Ε.), όπως η παράγραφος 5 του άρθρου 37 προστέθηκε με την παράγραφο 5 του άρθρου 21 του ν.4646/2019 (Α' 201), το δεύτερο εδάφιο του άρθρου 61 προστέθηκε με την παράγραφο 4 του ίδιου άρθρου του ν.4646/2019, η παράγραφος 6 του άρθρου 64 προστέθηκε με την παράγραφο 6 του άρθρου 24 του ν.4223/2013 (Α' 287) και η

παράγραφος 9 του άρθρου 64 αντικαταστάθηκε με την παράγραφο 5 του άρθρου 21 του ν.4646/2019, ορίζονται τα εξής:

«Άρθρο 37

Τόκοι

1. Ο όρος «τόκοι» σημαίνει το εισόδημα που προκύπτει από απαιτήσεις κάθε είδους, είτε εξασφαλίζονται με υποθήκη είτε όχι, και είτε παρέχουν δικαίωμα συμμετοχής στα κέρδη του οφειλέτη είτε όχι, και ιδιαίτερα εισόδημα από καταθέσεις, κρατικά χρεόγραφα, τίτλους και ομολογίες, με ή χωρίς ασφάλεια, και κάθε είδους δανειακή σχέση, συμπεριλαμβανομένων των πρόσθετων ωφελημάτων (premiums), των συμφωνιών επαναγοράς (repos/ reverse repos) και ανταμοιβών τα οποία απορρέουν από τίτλους, ομολογίες ή χρεόγραφα. 2...

5. Οι τόκοι εταιρικών ομολογιών εισηγμένων σε τόπο διαπραγμάτευσης εντός Ευρωπαϊκής Ένωσης βάσει των διατάξεων του άρθρου 4 του ν. 4514/2018 ή σε οργανωμένη χρηματιστηριακή αγορά εκτός Ε.Ε., η οποία εποπτεύεται από αρχή διαπιστευμένη στον Διεθνή Οργανισμό Εποπτικών Αρχών Κεφαλαιαγοράς (International Organization of Securities Commissions, IOSCO), καθώς και των πάσης φύσεως ομολογιών που εκδίδουν οι πιστωτικοί συνεταιρισμοί που λειτουργούν ως πιστωτικά ιδρύματα, οι οποίοι αποκτώνται από φυσικά πρόσωπα που είναι φορολογικοί κάτοικοι αλλοδαπής, απαλλάσσονται από τον φόρο εισοδήματος».

«Άρθρο 61

Υπόχρεοι σε παρακράτηση .

Κάθε νομικό πρόσωπο ή νομική οντότητα ή φυσικό πρόσωπο που ασκεί επιχειρηματική δραστηριότητα και έχει τη φορολογική κατοικία του στην Ελλάδα ... και προβαίνει σε πληρωμές σύμφωνα με τα αναφερόμενα στο άρθρο 62, ... υποχρεούται σε παρακράτηση φόρου όπως ορίζεται στο άρθρο 64. Όσον αφορά στα ομόλογα του άρθρου 37 παράγραφος 5, σε παρακράτηση φόρου υποχρεούνται από τα πρόσωπα του προηγούμενου εδαφίου μόνον οι φορείς πληρωμής που προβαίνουν σε καταβολές τόκων και δεν υποχρεούται σε παρακράτηση ο εκδότης των ομολόγων.»

«Άρθρο 62

Πληρωμές υποκείμενες σε παρακράτηση

1. Οι ακόλουθες πληρωμές υπόκειται σε παρακράτηση φόρου: α)... β) τόκοι, γ)...

«Άρθρο 64

Συντελεστές παρακράτησης φόρου

1. Οι συντελεστές παρακράτησης φόρου είναι οι εξής: α) ... β) για τόκους δεκαπέντε τοις εκατό (15%), γ) ...

6. Οι πληρωμές τόκων δανείων που χορηγούν πιστωτικά ιδρύματα, περιλαμβανομένων των τόκων υπερημερίας, καθώς και οι τόκοι διατραπεζικών καταθέσεων απαλλάσσονται από την παρακράτηση φόρου.

9. Ειδικά το εισόδημα από τόκους κρατικών ομολόγων και εντόκων γραμματίων του Ελληνικού Δημοσίου και από τόκους εταιρικών ομολογιών της παραγράφου 5 του άρθρου 37 που αποκτούν νομικά πρόσωπα ή νομικές οντότητες, που είναι φορολογικοί κάτοικοι αλλοδαπής και δεν έχουν μόνιμη εγκατάσταση στην Ελλάδα, καθώς και φυσικά πρόσωπα φορολογικοί κάτοικοι αλλοδαπής, δεν υπόκειται σε παρακράτηση φόρου σύμφωνα με την παράγραφο 1».

5. Στις διατάξεις των άρθρων 59, 60, 63 και 64 του ν. 4548/2018 (Α' 104), «Αναμόρφωση του δικαίου των ανωνύμων εταιρειών», όπως η παράγραφος 2 του άρθρου 64 αντικαταστάθηκε με το άρθρο 108 του ν. 4799/2021(Α' 78), ορίζονται τα εξής:

«ΚΕΦΑΛΑΙΟ Δ' ΟΜΟΛΟΓΙΕΣ

Άρθρο 59

Γενικές διατάξεις

1. Ομολογιακό είναι το δάνειο που εκδίδεται από ανώνυμη εταιρεία (εκδότρια) και διαιρείται σε ομολογίες, οι οποίες αντιπροσωπεύουν απαίτηση ενός ή πολλών ομολογιούχων έναντι της εκδότριας κατά τους όρους του δανείου. Η ανάληψη του ομολογιακού δανείου από ένα πρόσωπο ή η συγκέντρωση όλων των ομολογιών σε έναν ομολογιούχο, καθώς και η ενσωμάτωση του δανείου σε μία ομολογία δεν αίρουν το χαρακτήρα του δανείου ως ομολογιακού.

2. Για την έκδοση ομολογιακού δανείου αποφασίζει το διοικητικό συμβούλιο, εκτός αν ο νόμος ή το καταστατικό ορίζουν διαφορετικά. Με απόφαση του διοικητικού συμβουλίου μπορεί να εξουσιοδοτείται μέλος ή μέλη του για να καθορίζουν τους όρους του δανείου, εκτός από το ύψος και την κατηγορία του.

3. Οι ομολογίες μπορούν να αποτελούν αντικείμενο διαπραγμάτευσης σε ρυθμιζόμενες αγορές, σε ΠΜΔ ή σε μηχανισμούς οργανωμένης διαπραγμάτευσης (ΜΟΔ), κατά την έννοια της περίπτωσης 23 του άρθρου 4 του ν. 4514/2018.

4. Με την επιφύλαξη των διατάξεων για τη διάθεση ομολογιακού δανείου με δημόσια προσφορά, η έκδοση ομολογιακών δανείων οποιασδήποτε κατηγορίας δεν υπόκειται σε περιορισμό ποσού, εκτός αν στο καταστατικό της εκδότριας ορίζεται διαφορετικά.

5. Οι ομολογίες μπορούν να είναι ενσώματες ή άυλες, ονομαστικές ή ανώνυμες. Κατ' εξαίρεση είναι υποχρεωτικά ονομαστικές οι ομολογίες που είναι μετατρέψιμες σε μετοχές, καθώς και οι ομολογίες που είναι ανταλλάξιμες με ομολογίες ή άλλους τίτλους, που είναι εκ του νόμου ονομαστικοί. Στην περίπτωση ενσώματων ομολογιών δεν απαιτείται να αναγράφονται όλοι οι όροι των ομολογιών στους τίτλους, αλλά αρκεί να αναφέρονται η επωνυμία της εκδότριας, το ύψος του ομολογιακού δανείου, η ονομαστική αξία της ομολογίας, το επιτόκιο, η λήξη του ομολογιακού δανείου, οι τυχόν εξασφαλίσεις, η ημερομηνία του προγράμματος και, αν εκδίδονται περισσότερες σειρές ομολογιών με το ίδιο πρόγραμμα, η σειρά στην οποία ανήκουν οι ομολογίες που ενσωματώνονται στον τίτλο. Επί ονομαστικών ομολογιών μη εισηγμένων σε ρυθμιζόμενη αγορά, οι όροι του ομολογιακού δανείου δύνανται να προβλέπουν ότι δεν εκδίδονται ομολογιακοί τίτλοι. Στην περίπτωση αυτή οι όροι του ομολογιακού δανείου ορίζουν τον τρόπο απόδειξης της ιδιότητας του ομολογιούχου, προκειμένου να ασκηθούν τα δικαιώματα εκ των ομολογιών, όπως η τήρηση βιβλίου ομολογιούχων από την εταιρεία ή τον εκπρόσωπο. Η διάταξη της παραγράφου 2 του άρθρου 40 εφαρμόζεται αναλογικά.

6. Οι ομολογίες μπορεί να εκδίδονται και να τηρούνται σε λογιστική μορφή, ύστερα από απούλοποίηση ή ακινητοποίηση του συνόλου ή μέρους των ομολογιών ενός ομολογιακού δανείου εκ μέρους της εκδότριας ή κατόχου ομολογιών, σύμφωνα με τον Κανονισμό (ΕΕ) 909/2014 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 23 ης Ιουλίου 2014 και τα ειδικότερα προβλεπόμενα στις κείμενες διατάξεις. Στην περίπτωση αυτή ως ομολογιούχος έναντι της εταιρείας και του εκπροσώπου θεωρείται ο εγγεγραμμένος στο μητρώο κεντρικού αποθετηρίου τίτλων ή ο ταυτοποιούμενος ως τέτοιος μέσω των εγγεγραμμένων διαμεσολαβητών».

«Άρθρο 60

Όροι και πρόγραμμα ομολογιακού δανείου

1. Οι όροι του ομολογιακού δανείου, ιδίως αυτοί που αφορούν το ανώτατο ποσό του δανείου, τη μορφή, την ονομαστική αξία ή τον αριθμό των ομολογιών, τον τρόπο καταβολής του ομολογιακού δανείου, το επιτόκιο, τον τρόπο προσδιορισμού αυτού, τα ωφελήματα και τις εξασφαλίσεις που παρέχονται στους ομολογιούχους, τον ορισμό πληρεξουσίου καταβολών, την οργάνωση των ομολογιούχων σε ομάδα, το εφαρμοστέο δίκαιο, τα αρμόδια δικαστήρια, την τυχόν συμφωνία διαιτησίας, το χρόνο αποπληρωμής και εν γένει της εξόφλησης των υποχρεώσεων που απορρέουν από τις ομολογίες, τη διαδικασία καταγγελίας και την προθεσμία μέσα στην οποία πρέπει να διατεθούν οι ομολογίες, καθορίζονται ελεύθερα από την εκδότρια.

2. Το ομολογιακό δάνειο μπορεί να περιλαμβάνει και άλλους όρους. Ενδεικτικά επιτρέπονται οι εξής όροι: ... 3. Η εκδότρια εκδίδει πρόγραμμα του ομολογιακού δανείου, το οποίο περιέχει τους όρους του δανείου και δεσμεύει τον ομολογιούχο και κάθε καθολικό ή ειδικό διάδοχό του, καθώς και κάθε τρίτο που έλκει δικαιώματα από τα παραπάνω πρόσωπα.

4. Στο πρόγραμμα ορίζονται επίσης ο τρόπος απόδειξης της ιδιότητας του ομολογιούχου για την είσπραξη των τόκων και του κεφαλαίου και γενικά για την άσκηση των δικαιωμάτων από τις ομολογίες. Αν το πρόγραμμα δεν περιέχει σχετική πρόβλεψη, σε περίπτωση ενσώματων ομολογιών απαιτείται η προσκόμιση των τίτλων και η σημείωση της άσκησης του δικαιώματος επ αυτών, ενώ σε περίπτωση ομολογιών σε λογιστική μορφή η απόδειξη της ιδιότητας του ομολογιούχου διενεργείται βάσει ενημέρωσης από το κεντρικό αποθετήριο τίτλων ...».

«Άρθρο 63

Συνέλευση των ομολογιούχων

1. Η οργάνωση των ομολογιούχων ομολογιακού δανείου σε ομάδα είναι υποχρεωτική: α)..., β) ... γ) ... Σε κάθε άλλη περίπτωση, η οργάνωση των ομολογιούχων σε ομάδες είναι προαιρετική. Η ομάδα δεν έχει νομική προσωπικότητα».

«Άρθρο 64

Εκπρόσωπος των ομολογιούχων

1. Σε κάθε περίπτωση οργάνωσης των ομολογιούχων σε ομάδα, ορίζεται υποχρεωτικά από την εκδότρια εκπρόσωπος των ομολογιούχων με έγγραφη σύμβαση. 2. Εκπρόσωπος των ομολογιούχων ορίζεται μόνο πιστωτικό ίδρυμα ή ... Σε περίπτωση που υπάρχει μόνο ένας ομολογιούχος, αυτός μπορεί να ορίζεται ως

εκπρόσωπος, ακόμη και αν δεν πληροί τις προϋποθέσεις του προηγούμενου εδαφίου».

6. Στις διατάξεις των άρθρων 3 και 11 του ν. 4261/14 (Α' 107) «Πρόσβαση στη δραστηριότητα των πιστωτικών ιδρυμάτων και προληπτική εποπτεία πιστωτικών ιδρυμάτων και επιχειρήσεων (ενσωμάτωση της Οδηγίας 2013/36/ΕΕ) ...», ορίζονται τα εξής:

«Άρθρο 3

Ορισμοί (άρθρο 3 της Οδηγίας 2013/36/ΕΕ)

1. Για τους σκοπούς των άρθρων 1-166, ισχύουν οι κάτωθι ορισμοί: 1) «πιστωτικό ίδρυμα»: πιστωτικό ίδρυμα, όπως ορίζεται στο σημείο 1) της παρ. 1 του άρθρου 4 του Κανονισμού (ΕΕ) αριθμ. 575/2013.»

Στο ανωτέρω σημείο του Κανονισμού ορίζεται ότι: «Ορισμοί 1. Για τους σκοπούς του παρόντος κανονισμού ισχύουν οι ακόλουθοι ορισμοί: 1) ως «πιστωτικό ίδρυμα» νοείται η επιχείρηση της οποίας η δραστηριότητα συνίσταται στην αποδοχή από το κοινό καταθέσεων ή άλλων επιστρεπτέων κεφαλαίων και στη χορήγηση πιστώσεων για ίδιο λογαριασμό»

«Άρθρο 11

Δραστηριότητες πιστωτικών ιδρυμάτων που υπόκεινται σε αμοιβαία αναγνώριση (Παράρτημα Ι της Οδηγίας 2013/36/ΕΕ)

1. Οι δραστηριότητες των πιστωτικών ιδρυμάτων για την εφαρμογή των άρθρων 33, 34, 36 και 38 έως 43 που υπόκεινται σε αμοιβαία αναγνώριση, σύμφωνα με τον παρόντα νόμο, έχουν ως εξής: α) αποδοχή καταθέσεων και άλλων επιστρεπτέων κεφαλαίων, β) χορήγηση δανείων ή λοιπών πιστώσεων, στις οποίες συμπεριλαμβάνεται μεταξύ άλλων: η καταναλωτική πίστη, συμβάσεις πίστωσης εν σχέσει με ακίνητα, οι πράξεις αναδόχου εισπραξέως απαιτήσεων (factoring) με ή χωρίς δικαίωμα αναγωγής και η χρηματοδότηση εμπορικών συναλλαγών συμπεριλαμβανομένου του forfeiting), γ) ... δ) ... ε)... στ) ... ζ) συναλλαγές για λογαριασμό του ιδίου του ιδρύματος ή της πελατείας του σε οποιαδήποτε από τις ακόλουθες περιπτώσεις: αα) μέσα της χρηματαγοράς (αξιόγραφα, πιστοποιητικά καταθέσεων κ.λπ.), ββ) συνάλλαγμα, γγ) προθεσμιακά συμβόλαια χρηματοπιστωτικών τίτλων ή χρηματοπιστωτικά δικαιώματα, δδ) συμβάσεις ανταλλαγής επιτοκίων και συναλλάγματος, εε) κινητές αξίες, η) συμμετοχές σε

εκδόσεις τίτλων και παροχή συναφών υπηρεσιών περιλαμβανομένων ειδικότερα και των υπηρεσιών αναδόχου εκδόσεως τίτλων, θ) παροχή συμβουλών σε επιχειρήσεις όσον αφορά τη διάρθρωση του κεφαλαίου, τη βιομηχανική στρατηγική και συναφή θέματα παροχής συμβουλών, καθώς και υπηρεσιών στον τομέα της συγχώνευσης και της εξαγοράς επιχειρήσεων, ι) διαμεσολάβηση στις διαπραγματευτικές αγορές, ια) διαχείριση χαρτοφυλακίου ή παροχή συμβουλών για τη διαχείριση χαρτοφυλακίου, ιβ) φύλαξη και διαχείριση κινητών αξιών ...».

Ερμηνεία των διατάξεων.

Από τις προαναφερόμενες διατάξεις, ερμηνευόμενες αυτοτελώς, αλλά και σε συνδυασμό μεταξύ τους, ενόψει και όλου του νομικού πλαισίου εντός του οποίου εντάσσονται και του σκοπού που εξυπηρετούν, συνάγονται τα ακόλουθα:

7. Το νομικό καθεστώς των ομολογιακών δανείων και των επ' αυτών εκδιδόμενων ομολογιών ρυθμίστηκε διεξοδικά με το ν. 3156/2003, οι σχετικές διατάξεις του οποίου, με ορισμένες προσθήκες και βελτιώσεις, κρίθηκε ενδεικνυόμενο¹ να ενσωματωθούν στο ν.4548/2018 περί ανωνύμων εταιρειών (άρθρα 59-74).

8. Το ομολογιακό δάνειο είναι τρόπος χρηματοδότησης της ανώνυμης εταιρείας με ξένα κεφάλαια και αποτελεί ειδική περίπτωση δανείου που υπόκειται σε νόμιμο συστατικό έγγραφο. Η κατάρτιση του ομολογιακού δανείου προϋποθέτει την έκδοση ομολογιών που είναι έγγραφα της οφειλέτιδας, εδρεύουσας στην Ελλάδα ανώνυμης εταιρείας, τα οποία ενσωματώνουν χρηματική, κατά κύριο λόγο έντοκη, απαίτηση των ομολογιούχων δανειστών κατ' αυτής για την απόδοση του δανείσματος, κατά τους όρους του δανείου. (άρθρο 59 παρ. 1 εδ. α ν. 4548/2018).²

9. Με το δεύτερο εδάφιο της παραγράφου 1 του άρθρου 59 ορίζεται ρητά ότι το ομολογιακό δάνειο δύναται να ενσωματωθεί σε μία μόνο ομολογία, καθώς και ότι όλες οι ομολογίες μπορούν να καλυφθούν από ένα ομολογιούχο δανειστή χωρίς να αίρεται ο χαρακτήρας του δανείου ως ομολογιακού. Με τη ρύθμιση αυτή λύνεται ένα ζήτημα που είχε απασχολήσει τη νομολογία (ΑΠ. 286/2019, 404/16) και το Ν.Σ.Κ. (ΝΣΚ 43/2018) ως προς αν εφαρμόζονται οι πάσης φύσεως απαλλαγές και φοροαπαλλαγές που προβλέπονται για τα ομολογιακά δάνεια με τις διατάξεις του άρθρου 14 ν. 3156/2003.

¹ Αιτιολογική έκθεση στο ν.4548/18, γενικές παρατηρήσεις επί των άρθρων 59-74.

² Γν. Ν.Σ.Κ. 43/2018, υπό την ταυτόσημη διατύπωση του άρθρου 1 παρ.1 του ν. 3156/2003.

10. Η ομολογία είναι αξιόγραφο και ειδικότερα χρεόγραφο, η φύση της δε αυτή επιβεβαιώνεται από το νόμο που ορίζει, εφόσον δεν προβλέπεται διαφορετικά, ότι η άσκηση των δικαιωμάτων των ομολογιούχων γίνεται με την προσκόμιση των τίτλων (άρθρο 60 παρ. 4 εδ. β)³ Η λειτουργία της είναι συστατική, νομιμοποιητική και αποδεικτική, καθώς ως έγγραφο «εγκλείει» την απαίτηση και για την άσκησή της απαιτείται η κατοχή του.⁴ Χαρακτηρίζεται και ως αξιόγραφο κεφαλαιαγοράς, καθώς αποσκοπεί στην εξεύρεση κεφαλαίου, καθώς και στις επενδύσεις, κυκλοφορώντας ταχύτατα και συνήθως σε μεγάλες ποσότητες.⁵

11. Η νομική φύση του ομολογιακού δανείου έχει πια αποκρυσταλλωθεί ως δάνειο και κατά την αστικολογική έννοια των άρθρων 806 επ. ΑΚ.⁶ Στην αιτιολογική έκθεση του ν. 3156/2003 και στις παρατηρήσεις επί του άρθρου 1 αναφέρονται, μεταξύ άλλων, τα εξής: « Κατά τη διατύπωση του νόμου, το ομολογιακό δάνειο αποτελεί δάνειο, κατά την αστικολογική έννοια των Α.Κ. 806 επ. Η διαφορά στη διαδικασία είσπραξης του δανείου από την εκδότρια εταιρεία (έκδοση και υποχρέωση παράδοσης ομολογίας έναντι χρημάτων) είναι διαφορά στον τρόπο κατάρτισης της σύμβασης εγγραφής που δεν επιδρά στον χαρακτήρα της ενσωματούμενης υποχρέωσης ως υποχρέωσης από σύμβαση δανείου. Με τη χρήση της εκφράσεως «το δάνειο που εκδίδεται» προδήλως νοείται ότι εκδίδονται οι ομολογίες και λαμβάνεται το δάνειο από την εκδότρια. Ως έκδοση, βεβαίως νοείται κατά τις περί αξιογράφων γενικές παραδοχές του δικαίου και η διάθεση αυτών». Είναι σαφές ότι οι ανωτέρω διευκρινίσεις αφορούν αποκλειστικά στη διατύπωση και έννοια των σχετικών όρων στα πλαίσια της συγκεκριμένης διάταξης, είναι δε πράγματι «πρόδηλο» ότι η ανώνυμη εταιρεία δεν «εκδίδει» δάνειο, αλλά ομολογίες.

12. Η έκδοση ενός ομολογιακού δανείου παρουσιάζει εντούτοις ιδιαίτερα χαρακτηριστικά . Οι όροι του δανείου καθορίζονται από το όργανο της εταιρείας που αποφασίζει την έκδοση του ομολογιακού δανείου, περιέχονται στο πρόγραμμα του ομολογιακού δανείου (άρθρο 60 ν. 4548/2018) και δεσμεύουν τον ομολογιούχο και

³ Γν.Ν.Σ.Κ. 43/2018, Ν.Ρόκας Εμπορικές Εταιρίες , 2019 , σ. 420, Ψυχομάνης , Δίκαιο του τραπεζικού συστήματος 2009, iv. Οι ομολογίες, σελ. 376

⁴ Κουλουριάνος, Η έκδοση ομολογιακού δανείου με μετατρέψιμες ομολογίες στο εταιρικό δίκαιο, 2013, σ. 40

⁵ Τριανταφυλλάκη, Εισαγωγή στο δίκαιο των αξιογράφων , 2008,σελ. 21

⁶ Κατά τη μη κρατούσα άποψη, η έκδοση των ομολογιών συνιστά εκπλήρωση συμβατικής υποχρέωσης από πώληση μεταξύ της εκδότριας και των αρχικών ομολογιούχων. – βλ. και υπό Ψυχομάνη ο.α., σελ. 377.

κάθε καθολικό ή ειδικό διάδοχό του, καθώς και κάθε τρίτο ο οποίος έλκει δικαιώματα από τα ανωτέρω πρόσωπα. Οι όροι της δανειακής σύμβασης καθορίζονται ελεύθερα από την εκδότρια και αφορούν, μεταξύ άλλων (παράγραφοι 1 και 2 του άρθρου 60), στο ανώτατο ποσό του δανείου, στη μορφή, στην ονομαστική αξία ή στον αριθμό των ομολογιών, στον τρόπο καταβολής του ομολογιακού δανείου, στο επιτόκιο, στον τρόπο προσδιορισμού αυτού, στα ωφελήματα και στις εξασφαλίσεις που παρέχονται στους ομολογιούχους. Η αναφορά είναι ενδεικτική, αφού στο πλαίσιο της ελευθερίας των συμβάσεων είναι δυνατή η εισαγωγή από την εκδότρια πληθώρας ρητρών και όρων στο πρόγραμμα του ομολογιακού δανείου, εφόσον δεν έρχονται σε αντίθεση με τη νομική φύση του ομολογιακού δανείου. Το γεγονός αυτό του, κατά βάση, μονομερούς καθορισμού των όρων του ομολογιακού δανείου από την εκδότρια ανώνυμη εταιρεία γίνεται δεκτό από τη θεωρία και τη νομολογία ότι προσδίδει στη σύμβαση του ομολογιακού δανείου το χαρακτήρα σύμβασης προσχώρησης.⁷

13. Οι ομολογιούχοι οργανώνονται σε ομάδα χωρίς νομική προσωπικότητα, η οποία λαμβάνει αποφάσεις στη συνέλευση των ομολογιούχων (κατ' αναλογία με τα ισχύοντα στη γενική συνέλευση μετόχων μιας Α.Ε.) και ορίζεται από την εκδότρια εταιρεία εκπρόσωπος των ομολογιούχων οντότητα, από τις περιοριστικά αναφερόμενες στο άρθρο 64 του ν.4548/2018, μεταξύ των οποίων και τα πιστωτικά ιδρύματα.

14. Σύμφωνα με τον Κώδικα Φορολογίας Εισοδήματος , όπως ρητά ορίζεται στο άρθρο 35, το εισόδημα από τόκους που αποκτά το φυσικό πρόσωπο φορολογείται ως εισόδημα από κεφάλαιο. Αντίστοιχα, σύμφωνα με το άρθρο 47 ΚΦΕ, το εισόδημα από τόκους που αποκτούν τα νομικά πρόσωπα ή οι νομικές οντότητες φορολογείται ως εισόδημα από επιχειρηματική δραστηριότητα. Δεδομένου δε ότι οι ως άνω διατάξεις αναφέρονται γενικά σε τόκους, χωρίς άλλη διάκριση, και το εισόδημα από τόκους ομολογιακών δανείων φορολογείται ως εισόδημα από κεφάλαιο ή από επιχειρηματική δραστηριότητα, κατά περίπτωση.

15. Η πληρωμή των τόκων κάθε είδους υπόκειται σε παρακράτηση φόρου 15% και ο παρακρατηθείς φόρος συμψηφίζεται με το φόρο εισοδήματος νομικών προσώπων ή νομικών οντοτήτων (άρθρο 62 παρ. 1 περ. β, 64 παρ. 1 περ. β και παρ. 4 ΚΦΕ).

⁷ Κουλουριάνος ο.α. σελ. 35., πρβλ. και Εφ.Αθ. 3607/2019

16. Τα εισοδήματα από τόκους κάθε είδους που αποκτούν τα φυσικά πρόσωπα που δεν έχουν τη φορολογική τους κατοικία στην Ελλάδα ή τα νομικά πρόσωπα ή νομικές οντότητες που δεν έχουν τη φορολογική τους κατοικία και δεν διατηρούν μόνιμη εγκατάσταση στην Ελλάδα, φορολογούνται με 15% και η πληρωμή υπόκειται, ομοίως, σε παρακράτηση φόρου 15% που εξαντλεί τη φορολογική υποχρέωση των δικαιούχων (αρ. 62 παρ. 1 περ. β, 64παρ. 3 του ν. 4172/2013).

17. Με το άρθρο 21 του ν. 4646/2019 εισηχθη, μεταξύ άλλων ρυθμίσεων, απαλλαγή ειδικά για τα εισοδήματα που αποκτούν φορολογικοί κάτοικοι αλλοδαπής από τόκους ομολογιών. Ειδικότερα, στην αιτιολογική έκθεση του ανωτέρω νόμου και στις παρατηρήσεις επί του άρθρου 21 αναφέρεται ότι: *«Οι προτεινόμενες διατάξεις του άρθρου 21 στοχεύουν να καταστήσουν πιο ελκυστική στους επενδυτές την επένδυση στα ομόλογα και τις πάσης φύσεως εταιρικές ομολογίες....»*. Στα πλαίσια δε αυτά με την παράγραφο 1 της διάταξης αυτής προστέθηκε παράγραφος 5 στο άρθρο 37 Κ.Φ.Ε., με την οποία το εισόδημα από τόκους εταιρικών ομολογιών που αποκτούν φυσικά πρόσωπα που είναι φορολογικοί κάτοικοι αλλοδαπής απαλλάσσεται από τον φόρο εισοδήματος, ενώ με την παράγραφο 2 της ίδιας διάταξης προστέθηκε στο τέλος της παραγράφου 5 του άρθρου 47 Κ.Φ.Ε. εδάφιο με το οποίο η ανωτέρω απαλλαγή εφαρμόζεται και στα νομικά πρόσωπα που είναι φορολογικοί κάτοικοι αλλοδαπής. Συνακόλουθα, με την τροποποίηση της περίπτωσης 9 του άρθρου 64 Κ.Φ.Ε. ορίζεται ότι στο εισόδημα αυτό των φορολογικών κατοίκων αλλοδαπής δεν διενεργείται παρακράτηση φόρου.

18. Επισημαίνεται τέλος ότι με την παράγραφο 4 του άρθρου 21 του ν. 4646/2019 προστέθηκε εδάφιο στο τέλος του άρθρου 61 Κ.Φ.Ε. με το οποίο προβλέπεται ότι, όταν κάτοχοι ομολογιών είναι φορολογικοί κάτοικοι Ελλάδας, ο εκδότης τους, δηλαδή η ανώνυμη εταιρεία που εκδίδει το ομολογιακό δάνειο, δεν υποχρεούται σε παρακράτηση του φόρου των τόκων των εταιρικών ομολογιών, αλλά μόνον οι φορείς πληρωμής που προβαίνουν σε καταβολές τόκων, δηλαδή οι χειριστές των ομολογιακών εκδόσεων, πιστωτικά ιδρύματα (τράπεζες) και χρηματιστηριακές εταιρείες.

19. Με την παράγραφο 6 του άρθρου 64 ΚΦΕ προβλέπεται η απαλλαγή από την παρακράτηση του φόρου των πληρωμών τόκων «δανείων που χορηγούν πιστωτικά ιδρύματα».

20. Ως πιστωτικό ίδρυμα νοείται η επιχείρηση της οποίας η δραστηριότητα συνίσταται στην αποδοχή από το κοινό καταθέσεων ή άλλων επιστρεπτών κεφαλαίων και στη χορήγηση πιστώσεων για ίδιο λογαριασμό (άρθρο 3 παρ. 1.1 ν. 4261/14). Η έννοια αυτή του πιστωτικού ιδρύματος δεν έχει μεταβληθεί διαχρονικά.⁸ Ως προς την επιχειρηματική δραστηριότητα των πιστωτικών ιδρυμάτων με την, περιοριστική, απαρίθμησή τους στο άρθρο 11 του ν. 4261/2014 διακρίνεται σαφώς η περίπτωση (β) που αφορά σε χορήγηση δανείων ή λοιπών πιστώσεων και οι περιπτώσεις (ζ) άλλων συναλλαγών για λογαριασμό του ιδίου του ιδρύματος σε μέσα της χρηματαγοράς, περιλαμβανομένων των συναλλαγών σε αξιογράφα (αα), σε κινητές αξίες (εε) και σε συμμετοχές σε εκδόσεις τίτλων και σε παροχή υπηρεσιών αναδόχου εκδόσεως τίτλων (η). Οι ανωτέρω διακρίσεις απαντώνται επίσης διαχρονικά⁹ και απηχούνται στο άρθρο 37 ΚΦΕ, όπου, στο πλαίσιο της ενδεικτικής αναφοράς στο εισόδημα από τόκους, γίνεται διακριτή μνεία σε αυτό που προκύπτει από τίτλους και ομολογίες αφενός και από κάθε είδους δανειακή σύμβαση αφετέρου. Όσον αφορά τη χορήγηση δανείων ανάλογα με τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά τους γίνεται λόγος, στην τραπεζική πρακτική, για δάνεια προσωπικά, καταναλωτικά, στεγαστικά, ενυπόθηκα βιοτεχνικά, ναυτικά, κινήσεως, απόκτησης μηχανολογικού εξοπλισμού και παγίων εγκαταστάσεων κ.λ.π.¹⁰

21. Όπως γίνεται παγίως δεκτό, κατά την ερμηνεία γενικώς των φορολογικών διατάξεων, ακολουθείται η στενή ερμηνεία, υπό την έννοια ότι αποβλέπουμε στο γράμμα του νόμου. Η γραμματική ερμηνεία επιβάλλεται κυρίως προκειμένου περί διατάξεων, οι οποίες θεσπίζουν απαλλαγές ή εξαιρέσεις, καθόσον πρόκειται περί εξαιρετικών νομοθετικών ρυθμίσεων, που επιτάσσεται να ερμηνεύονται στενά.

⁸ Υπό το καθεστώς του προισχύσαντος ν. 3601/2007 - άρθρο 2 : «Πιστωτικό ίδρυμα είναι : Επιχείρηση, η δραστηριότητα της οποίας συνίσταται στην αποδοχή καταθέσεων ή άλλων επιστρεπτών κεφαλαίων από το κοινό και στη χορήγηση δανείων ή λοιπών πιστώσεων για λογαριασμό της», όμοια η διατύπωση και υπό το καθεστώς του προγενέστερου ν. 2076/1992 - άρθρο 2: «Πιστωτικό ίδρυμα είναι :α) επιχείρηση, η δραστηριότητα της οποίας συνίσταται στην αποδοχή καταθέσεων ή άλλων επιστρεπτών κεφαλαίων από το κοινό και στη χορήγηση πιστώσεων για λογαριασμό της.

⁹ Υπό το καθεστώς του προισχύσαντος ν. 3601/2007, άρθρο 11 παρ.1: «β. χορήγηση δανείων ή λοιπών πιστώσεων συμπεριλαμβανομένων και των πράξεων πρακτορείας επιχειρηματικών απαιτήσεων, ζ. συναλλαγές για λογαριασμό του ιδίου του ιδρύματος ή της πελατείας του, που αφορούν...: ι. μέσα χρηματαγοράς (αξιόγραφα..), η. συμμετοχές σε εκδόσεις τίτλων... » καθώς και υπό το καθεστώς του προγενέστερου ν. 2076/1992 - άρθρο 24 παρ. 1, περ. β, ζ (α), (ε), η.

¹⁰ Ψυχομάνης, Δικαιο Τραπεζικών συμβάσεων 2008, Το δάνειο, σελ. 343

Επίσης, οι φορολογικές εν γένει διατάξεις δεν επιδέχονται διασταλτικής ερμηνείας (ενδ. Ολ. ΣΤΕ 2318/2018, ΣΤΕ855/2017, 3466/2012, 1774/2010).

22. Με τη χρήση του όρου «δανείων που χορηγούν πιστωτικά ιδρύματα», στο άρθρο 64 ΚΦΕ, ο νομοθέτης ακριβολογεί και αναφέρεται αποκλειστικά στην δραστηριότητα των πιστωτικών ιδρυμάτων που περιγράφεται και στο άρθρο 11 περ. (β) του ν. 4261/14. Είναι όρος μακροχρόνια καθιερωμένος στη νομοθεσία περί πιστωτικών ιδρυμάτων, αλλά και στις κοινές περί συναλλαγών αντιλήψεις, τις οποίες λαμβάνουν υπόψη τους νομοθεσίες που περιέχουν καταλόγους τραπεζικών εργασιών¹¹ και διακριτός σε σχέση με άλλες δραστηριότητες που μπορούν να ασκούν τα πιστωτικά ιδρύματα, στις οποίες περιλαμβάνονται οι συναλλαγές ιδίω ονόματι σε αξιογραφικούς τίτλους της χρηματαγοράς και κινητές αξίες, όπως οι εταιρικές ομολογίες και οι συμμετοχές στις εκδόσεις τίτλων.

23. Στο ίδιο άρθρο συμπεριλαμβάνονται ρητά περιπτώσεις τόκων απαλλασσόμενων της παρακράτησης και έχουν σχέση με δάνεια που χορηγούν οι τράπεζες, τους τόκους υπερημερίας, που καταβάλλονται μετά την καταγγελία της τραπεζικής δανειακής σύμβασης, και τους τόκους διατραπεζικών καταθέσεων.

24. Ο σαφώς διατυπωμένος και συναλλακτικά προσδιορισμένος όρος περί τόκων δανείων που χορηγούν τα τραπεζικά ιδρύματα δεν απαντάται «εν κενώ» στην διάταξη του άρθρου 64 παρ. 4, ασύνδετα από τις λοιπές διατάξεις του φορολογικού δικαίου. Ο φορολογικός νομοθέτης (ΚΦΕ) , κατά τα ανωτέρω, στα πλαίσια της ενδεικτικής μνείας των εισοδημάτων από τόκους διακρίνει τα εισοδήματα από τόκους που προκύπτουν από ομολογίες, σε σχέση με τα προκύπτοντα από κάθε είδους δανειακή σχέση (άρθρο 37), έχει θεσπίσει φοροαπαλλαγές που αφορούν τα εισοδήματα από τόκους ομολογιών, για ορισμένες μόνο κατηγορίες φυσικών και νομικών προσώπων(άρθρ. 37 παρ. 5) και με σαφή ρηματική αναφορά (άρθρο 64περ. 9) επιβεβαιώνει την απαλλαγή από την παρακράτηση φόρου από εταιρικές ομολογίες για τις περιπτώσεις αυτές.

25. Από το σύνολο των ανωτέρω αναφερόμενων, δηλαδή των ειδικών χαρακτηριστικών του ομολογιακού δανείου και των ομολογιών, της ειδικότερης αντιμετώπισης του ομολογιακού δανείου από τον φορολογικό νομοθέτη και , ιδίως, της παγιωμένης στις συναλλαγές αντίληψης της έννοιας των δανείων που χορηγούν

¹¹ Ψυχομάνης, Δίκαιο Τραπεζικών συμβάσεων 2008, Τραπεζικές εργασίες σελ. 91

τα πιστωτικά ιδρύματα, σε σχέση με άλλες δραστηριότητές τους, στις οποίες περιλαμβάνεται η συμμετοχή τους ως ομολογιούχων δανειστών σε εκδόσεις ομολογιακών δανείων, καθίσταται σαφές ότι ερμηνεία της εξεταζόμενης διάταξης της παραγράφου 6 του άρθρου 64 ΚΦΕ που θα συμπεριελάμβανε στα απαλλασσόμενα από την παρακράτηση φόρου εισοδήματα που αποκτούν τα πιστωτικά ιδρύματα από τόκους δανείων που αυτά χορηγούν και τα εισοδήματα από τόκους που αποκτούν ως κάτοχοι εταιρικών ομολογιών (ομολογιούχοι δανειστές) που εκδίδουν οι ανώνυμες εταιρείες, με μόνο έρεισμα τη νομική φύση του ομολογιακού δανείου ως δανείου, θα συνιστούσε ανεπίτρεπτη διασταλτική ερμηνεία της διάταξης αυτής.

26. Η ανωτέρω ερμηνευτική θέση δεν έρχεται σε αντινομία με τα όσα έχουν γίνει δεκτά με τη Ν.Σ.Κ. 623/2004, η οποία μνημονεύεται στο έγγραφο ερώτημα. Με τη γνωμοδότηση αυτή γίνεται δεκτό ότι στην έννοια του όρου «συμβάσεις δανείων ή πιστώσεων» του άρθρου 7 παρ. 1.α. του ν. 4171/1961¹² (Α' 93) «Επενδύσεις-Δανεισμός οργανισμών...» περιλαμβάνεται και η σύμβαση ομολογιακού δανείου. Όπως όμως αναφέρεται στη γνωμοδότηση, για τη διαμόρφωση αυτής της ερμηνευτικής θέσης λήφθηκε υπόψη η έννοια και η ιστορική εξέλιξη του θεσμού του ομολογιακού δανείου σε συνδυασμό με τον χρόνο έκδοσης του νόμου αυτού, κατά τον οποίο δεν ήταν σε ευρεία χρήση τα ομολογιακά δάνεια, και, κυρίως, του γεγονότος ότι δεν συνέτρεχε λόγος να αποκλειστεί η μορφή αυτή χρηματοδότησης του Οργανισμού Σιδηροδρόμων Ελλάδος. Οι περιστάσεις αυτές δεν συντρέχουν εν προκειμένω, αφενός ως προς την τελολογική προσέγγιση της διάταξης του άρθρου 7 του ν. 4171/1961 και, αφετέρου, της παρόδου ικανού χρονικού διαστήματος από τη θέσπιση της διάταξης αυτής, κατά το οποίο ο θεσμός του εταιρικού ομολογιακού

¹² «1.α. Οι συμβάσεις δανείων ή πιστώσεων, παρεχόμενων από ελληνικές ή ξένες τράπεζες ή υποκαταστήματα ξένων τραπεζών στην Ελλάδα, ή από ξένους οίκους, προς ημεδαπά ειδικά πιστωτικά ιδρύματα και οργανισμούς αναπτυξιακού και κοινωνικού χαρακτήρα και ειδικότερα Τράπεζα της Ελλάδος, Α.Τ.Ε., Ε.Τ.Β.Α., Ε.Τ.Ε.Β.Α., Τράπεζα Επενδύσεων, Ταχυδρομικό Ταμιευτήριο, Ταμεία Παρακαταθηκών και Δανείων, Εθνική Κτηματική Τράπεζα της Ελλάδος Ελληνικές Εξαγωγικές Α.Ε., Ε.Ο.Μ.Μ.Ε.Χ. και δημόσιους οργανισμούς ή δημόσιες επιχειρήσεις εν γένει, η εξόφληση των δανείων αυτών, καθώς και οι τόκοι τους απαλλάσσονται από κάθε φόρο, τέλος χαρτοσήμου, εισφορά, δικαιώματα ή άλλη επιβάρυνση υπέρ του Δημοσίου ή τρίτων, ανεξάρτητα αν οι συμβάσεις αυτές συνάπτονται στην Ελλάδα ή στο εξωτερικό».

δανείου εδραιώθηκε και ρυθμίστηκε διεξοδικά νομοθετικά, ώστε να μην υφίσταται ανάγκη κάλυψής του με την επεκτατική ερμηνεία του όρου «σύμβαση (τραπεζικού) δανείου», εδραίωση στην οποία ανταποκρίνονται και οι ισχύουσες φορολογικές διατάξεις.

27. Τα ανωτέρω γίνονται δεκτά και στην περίπτωση που στο πιστωτικό ίδρυμα περιέρχεται το σύνολο των ομολογιών που εκδίδει μια ανώνυμη εταιρεία ή το ομολογιακό δάνειο ενσωματώνεται σε μία ομολογία, ενόψει της ρητής διάταξης του δεύτερου εδαφίου της παραγράφου 1 του άρθρου 59 του ν.4548/2018.

Απάντηση

28. Κατόπιν όσων προεκτέθηκαν, επί του τεθέντος ερωτήματος, το Νομικό Συμβούλιο του Κράτους (Τμήμα Β') γνωμοδοτεί ομόφωνα ως εξής:

Η διάταξη της παραγράφου 6 του άρθρου 64 του ν.4172/2013 δεν καταλαμβάνει τα εισοδήματα που αποκτούν τα πιστωτικά ιδρύματα από τόκους ομολογιακών δανείων που έχουν εκδοθεί από ανώνυμες εταιρείες, σύμφωνα με τις διατάξεις του άρθρου 59 του ν. 4548/2018.

Θ Ε Ω Ρ Η Θ Η Κ Ε
Αθήνα, 8 Δεκεμβρίου 2021
Η Πρόεδρος του Τμήματος

Αικατερίνη Ι. Γρηγορίου
Αντιπρόεδρος Ν.Σ.Κ.

Ο Εισηγητής

Χρήστος Κοραντζάνης
Πάρεδρος Ν.Σ.Κ.